

Egy rendkívüli utazás krónikája

*Paolo Emilio Taviani:
Kolumbusszal Amerikába –
1492.*

Ford.: Tóth Éva, Helikon, 1992

Paolo Emilio Taviani, a genovai egyetem professzora több mint 40 éve foglalkozik Kolumbusz-kutatással, azonban személyisége és tevékenysége Magyarországon csak a nagy felfedezés 500. évfordulója kapcsán került az érdeklődés homlokterébe. Szerepelt a televízióban bemutatott Kolumbusz és a felfedezések kora című ismeretterjesztő sorozat első részében is, bár nevét a Kolumbusz-emlékév egyik legértékesebb magyar nyelvű kiadványa, a Kolumbusszal Amerikába – 1492 tette ismertté. A kötet, amelyhez a szerző külön elő- és utószót írt, a Kolumbusz utazásai címet viselő monográfia része, s hiánypótlónak számít, mert a Kolumbusz-kérdést tárgyaló, igényes munka nálunk hosszú évek óta nem jelent meg.

Taviani könyve tartalmi szempontból tudományos, formailag viszont ismeretterjesztő, mivel a pontos hivatkozások hiányoznak belőle. A szerző sok fényképet, rajzot és térképet használt fel illusztrációként, valamint számos földrajzi, növénytani, régészeti és néprajzi adatot is ismertetett, s ezzel a módszerrel helyenként nehéz olvasmánnyá tette a művet. A fenti tényezők azonban kevésbé szorítják háttérbe a pozitív vonásokat.

Kolumbusz Kristóf személyiségével, életpályájával és felfedezéseivel kapcsolatban könyvtárnyi irodalom gyűlt össze az elmúlt századok során, s mire az 1930-as évek elején Taviani a kérdést tanulmányozni kezdte, a dokumentumok döntő többségét már feltárták. Ezért forráskutatással vagy az adatoknak a korábbiaktól eltérő csoportosításával, értelmezésével szinte lehetetlenné vált újat hozó történeti munkát készíteni. Nagy lehetőséget jelentett viszont a

helyszíni szemle, amit Taviani ki is használt. A Kolumbusszal Amerikába – 1492 fordítójának, Tóth Évának adott interjújában (Vigilia, 1992/9.) úgy vélekedett, hogy ő az egyetlen a világon, aki mindenütt járt, ahol Kolumbusz megfordult. A források és a szakirodalom alapos ismeretéhez tehát a helyszínek felkeresése által biztosított közvetlen információk is járultak. Ez biztosítja Taviani munkájának újszerűségét, és teszi lehetővé számos vitatott kérdés tisztázását.

A kötet egyik legnagyobb érdeme a problémaérzékenység. Sajnálatos, hogy az időrendi sorrendben az első probléma, ti. a Kolumbusz származásával kapcsolatos nézetek részletes tárgyalására a könyv tematikája nem biztosított lehetőséget, mivel az e tárgyban folytatott polémia időről időre felújul. Mint ismeretes, az egyes történészek (vagy történelemmel foglalkozók) szerint Kolumbusz piemonti, mások szerint portugál volt, ismét mások szerint Korzikán vagy éppen Khiosz szigetén született. Ezek a feltételezések azonban aligha tekinthetők megalapozottaknak. A nagy felfedező zsidó és spanyol származásával kapcsolatban is léteznek elméletek, de a kutatók túlnyomó része genovainak tartja őt. Természetesen Tavianitól, aki Genovában született és genovai egyetemistaként kezdett el Kolumbusszal foglalkozni, aligha várható el, hogy ne a genovai származást részesítse előnyben. Egyébként az ellenvéleményt hangoztatókkal szemben rendkívül korrekt professzor csak e kérdés felvetésekor tett kivételt, jóhiszemű dilettánsoknak és rosszhiszemű hamisítóknak nevezve azokat, akik Kolumbusznak különböző szülőházakat „kreáltak”.

Régóta foglalkoztatja a kutatókat az a kérdés, hogy a nagy felfedezés előtti napokban milyen volt a legénység hangulata a Santa Marián, a Ninán és a Pintán. A dokumentumok összevetése

után a szerző arra a következtetésre jutott, hogy elégedetlenség, tiltakozás és egyet nem értés volt, dráma (erőszak vagy zendülés) azonban nem, s egyes források szerzői azért dramatizálták a helyzetet, mert a megtörtént eseményeket, az elért sikert nemhogy csökkenteni, hanem felnagyítani volt érdemes.

Részletesen foglalkozott a szerző az elsőként felfedezett föld problematikájával. A szigetet, amelyen az európaiak 1492. október 12-én kikötöttek, lakosai Guanahaninak hívták, Kolumbusz pedig San Salvadornak keresztelte el. Guanahani-San Salvador azonosításának kérdése csak a XVIII. század végétől merült fel. 1926-ban a Bahamák kormánya törvénybe iktatta, hogy San Salvador Watling szigetével azonos, de az 1930-as évek végétől kezdődtek meg a valóban tudományos kutatások. Miután Taviani több ízben személyesen tanulmányozta a Bahamákat, a Turks- és a Caicos-szigeteket, arra a következtetésre jutott, hogy Guanahani-San Salvador kétséggkívül megegyezik Watlinggel, s bizonyítékait e kötetben is felsorakoztatta.

Kolumbusz flottájának zászlós-hajója, a Santa Maria 1492 karácsonyán zátonyra futott Hispaniola (Haiti) partjainál. A Kolumbusszal Amerikába – 1492 című munka a hajótörés helyét illetően szintén állást foglalt. Az állásfoglalás érdekessége: a szerző ezúttal elutasította a mestere, Samuel Eliot Morison által is elfogadott hagyományos nézetet. Taviani elismerte ugyan, hogy a tragédia a mai Cap-Haitien kö-

zelében történt, de színhelyét a zátonyok zónáján kívülre helyezte.

A genovai történész igen találóan jellemezte a genovai tengerészt. Szerinte „csak ostobák vagy szándékos rágalmozók” tagadhatják Kolumbusz tengerészeti zsenijét. Úgy vélte, hogy könyvének főszereplője ravasz, leleményes, erős és bátor volt. Ugyanakkor Taviani Kolumbuszt rosszhiszeműnek, gyanakvónak, makacsnak, sőt megátalkodottnak, fennhéjázónak, beképzeltnek mutatta be, olyan embernek, akiben nem volt hajlam az alázatra és a lemondásra, s aki néhány alkalommal hazudott is. Ebben a jellemzésben több a negatív, mint a pozitív elem, az olvasónak mégis az az érzése, hogy Taviani rokonszenvez Kolumbusszal. Rokonszenve azonban nem vezet elfogultsághoz.

A Kolumbusszal Amerikába – 1492 című kötetnek feltétlenül ott a helye a nagy felfedezővel foglalkozó értékes művek között. Azonban – mivel a négy út közül csak az első tárgyalja – óhatatlanul hiányérzetet kelt az olvasóban. Szerencsés lenne tehát a fordítás alapjául szolgáló monográfia (I viaggi di Colombo) egészét megjelentetni, mi több: ahhoz, hogy Taviani Kolumbusszal kapcsolatos koncepciója magyar nyelven teljesen hozzáférhető legyen, szükség van a Kolumbusz Kristóf – a nagy felfedezés genezise (Cristoforo Colombo, la genesi della grande scoperta) című, szintén kétkötetes mű kiadására is. Máskülönb az 1992-es év eredménye csak torzó marad.

DR. MAKAI JÁNOS